

Synpunkter på regeringens forskningspolitik

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutvecklings (KK-stiftelsen) uppdrag är att stärka Sveriges konkurrenskraft genom att stödja forskning och kompetensutveckling inom profilerande områden vid Sveriges högskolor och nya universitet, som bedrivs i samproduktion med näringslivet.

Inledning och sammanfattning

Svensk forskningspolitik ska göra att forskning, högre utbildning och innovation bidrar till utveckling av samhället och näringslivet, ökad välfärd samt svarar mot nationella och globala samhällsutmaningar. För dessa utmaningar ska Agenda 2030 vara vägledande för regeringens insatser.

Detta kräver ett förhållningssätt från staten som uppmuntrar och underlättar för hela samhället att bidra i utvecklingen av forskning och utbildning i Sverige. Dessutom måste den kunskap som finns vid samtliga lärosäten tas tillvara och ges goda förutsättningar att bidra till att nå målen genom utvecklande av starka samproducerande forsknings- och utbildningsmiljöer med såväl näringsliv som övriga samhällsaktörer.

KK-stiftelsen ger därför följande rekommendationer till regeringens framtida forskningspolitik:

Långsiktighet i uppdrag och finansiering:

- Samhällsutmaningarna bör utgöra grunden för forskningspolitiken. Komplexa problem kräver komplexa lösningar, vilket kräver långsiktighet. Bibehåll ett tioårigt perspektiv på de statliga forskningssatsningarna.
- Samtliga lärosäten bör ges såväl ett tydligt uppdrag som rimliga förutsättningar att bygga upp starka och profilerade forskningsmiljöer samt bedriva högre utbildning på vetenskaplig grund. De bör garanteras minst 25 000 kr i forskningsmedel per helårsstudent.
- Kvalitet, samverkan och bidrag till samhällsutvecklingen ska vara viktiga parametrar vid fördelning av forskningsmedel.
- Ge lärosätena och dess ledningar större möjligheter att själva styra över sin strategiska utveckling genom att stärka basanslagen till forskning, och samla medel för forskning och utbildning i ett gemensamt anslag.

Samproduktion:

- Samproduktion är en metod som utvecklar både akademien och näringslivet. För att stärka samproduktionen av forskning bör denna mätas och användas som indikator vid tilldelning av de statliga basanslagen.
- Staten bör utreda möjligheten att finansiera forskning där man ställer krav på samproduktion mellan universitet, högskolor och offentlig sektor.

Livslångt lärande:

- Genomför förslaget från betänkandet av Styr- och resursutredningen att lärosätenas ansvar för yrkesverksammas fort- och vidarebildning ska tydliggöras i högskolelagen.
- Premiera lärosäten med en hög andel samproduktion av utbildning på såväl avancerad nivå som på forskarutbildningsnivå vid tilldelning av nya resurser.

Ett nytt högskolelandskap med en viktigare roll för lärosätena

Det svenska högskolelandskapet har genomgått en stor transformation de senaste decennierna. Sedan 1990 har antalet studenter gått från 170 000 till över 400 000, en ökning som framför allt har skett på de nyare universiteten och högskolorna.¹ Detta har gett lärosätena en betydligt starkare och viktigare roll för samhällsutvecklingen genom att allt fler verksamma på arbetsmarknaden har en högskoleutbildning och genom att allt fler återvänder till högskolan för omställning eller kontinuerlig kompetensutveckling. Denna trend förväntas också bli allt starkare kommande år, vilket ställer ännu högre krav på lärosätenas förmåga till anpassning av utbildningsutbudet.

Tillgången till högre utbildning och forskning över hela landet i nära anslutning till företags produktionsanläggningar och forsknings- och utvecklingscentra är därför ännu viktigare än tidigare. Svensk högskole- och forskningspolitik är därmed avgörande för såväl näringslivets globala konkurrenskraft som för kompetensförsörjning och utveckling som bidrar till tillväxt i hela landet.

Efter den stora expansionen av antalet studieplatser, som framför allt genomfördes under perioden 1990–2004, har även forskningen fått större tillskott i de tre senaste forskningspropositionerna (2008, 2012 och 2016). Ökningen av medel för forskning har varit större än tilldelningen för utbildning sedan 1997². Under perioden 1997–2005, då ökningen av forskningsmedel dock var relativt blygsam gick cirka 80 procent av ökningen till högskolor och nyare universitet. Under perioden 2007–2017 var visserligen den relativa ökningen av direkta anslag av forskningsmedel något högre för högskolor och de nyare universiteten, jämfört med de äldre universiteten och de fackinriktade universiteten. Under denna period av kraftig ökning av forskningsmedel tillföll emellertid drygt två tredjedelar av ökningen de äldre universiteten och fackuniversiteten.³

Även om Sverige har ökat sina investeringar i forskning och utveckling i förhållande till BNP/capita⁴, är vi i totala belopp långt ifrån en ledande forskningsnation. För att säkerställa att de medel vi investerar får önskad effekt på samhällsutvecklingen i hela landet, bör en större andel av dem läggas på forskning som tydligt leder till positiva effekter på samhällsutvecklingen, samt fördelas enligt tydliga och mer utvecklade utvärderingskriterier.

Till skillnad från vad som ofta hörs i debatten är forskningen vid många högskolor och nyare universitet både högkvalitativ och effektiv. Bibliometriska analyser visar exempelvis att ”kvalitetsskillnader mellan universiteten å ena sidan och de nya universiteten och högskolorna å den andra är förhållandevis marginella”⁵. Många av

¹ UKÄ

² UKÄ, Finansieringen av svenska universitet och högskolor, 2019, s. 10

³ UKÄ, Finansieringen av svenska universitet och högskolor, 2019, s. 63

⁴ ”Forskningsbarometern 2019. Svensk forskning i internationell jämförelse.” Vetenskapsrådet 2019

⁵ ”Är forskning med svagt genomslag koncentrerad till vissa lärosäten?” Ulf Sandström 2015

de yngre lärosätena är ledande i landet inom flera områden⁶, Malmö universitet har 2019 lägst kostnad per publiceringspoäng av alla universitet och högskolor⁷, och Blekinge tekniska högskola hade procentuellt näst högst andel högciterade publikationer i hela landet 2015 – 2017⁸. I den senaste rankningen från Times Higher Education har Örebro universitet gått om Linköpings universitet och kommer på en tredje plats i Sverige vad gäller antalet citeringar⁹.

Högkvalitativ forskning bedrivs på alla lärosäten i Sverige, vilket även gäller forskning av lägre kvalitet. I syfte att skapa incitament att höja kvaliteten på så stor andel av forskningen som möjligt bör därför hela forskningsmängden ingå i de kvalitetsuppföljningar som bör ligga till grund för dialog om medelstilldelning av fasta forskningsresurser. Staten bör därför långsiktigt verka för att kvalitetsbegreppet för forskning vidgas. På sikt bör även faktorer som samverkan med det omgivande samhället, bidrag till samhället och bidraget till samhällsdebatten ingå i kvalitetsbegreppet, förutom vetenskapligt genomslag.

Förändringarna i det svenska högskolelandskapet och lärosätenas allt viktigare roll för både konkurrenskraft och regional utveckling gör att samtliga lärosäten måste ges rimliga förutsättningar att bygga upp starka och profilerade forskningsmiljöer och bedriva högre utbildning på vetenskaplig grund.

Frågan om hur forskningsmedlen fördelas mellan lärosätena bör därför bli föremål för en fördjupad diskussion, där KK-stiftelsen menar att kvalitet, samverkan och bidrag till samhällsutvecklingen ska vara viktiga parametrar.

Långsiktighet i uppdrag och finansiering

Redan i regeringens förra propositionen *"Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft"*¹⁰ anlades ett tioårsperspektiv. För att klara de utmaningar som samhället står inför krävs mer långsiktighet, stabilitet och samverkan för att forskningen ska ges de förutsättningar den behöver för att kunna leverera goda resultat. Även betänkandet av Styr- och resursutredningen förordade ett långsiktigt och dialogbaserat perspektiv, och föreslog även att regeringen bör lämna en samlad proposition för högre utbildning och forskning under varje mandatperiod.

⁶ "Comparing research at Nordic higher education institutions using bibliometric indicators" NordForsk Policy Paper 4/2017

⁷ Studie av professor Ulf Sandström, publicerade i nyhetsmagasinet Fokus 3 oktober 2019. Det bör dock påpekas att detta mått naturligtvis påverkas av olikheter avseende exempelvis disciplinära sammansättningar, att forskningshantverket kostar olika mycket, och att vissa organisationer bär en större infrastrukturkostnad.

⁸ "Forskningsbarometern 2019. Svensk forskning i internationell jämförelse." Vetenskapsrådet 2019

⁹ <https://www.oru.se/nyheter/orebro-universitet-klattrar-pa-internationell-rankning/>

¹⁰ "Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft" 2016 Prop. 2016/17:50

Mot bakgrund av att det tar lång tid att utveckla en stark forsknings- och utbildningsmiljö¹¹, uppmanar vi regeringen att fortsätta med de långsiktiga satsningar som gjorts i form av exempelvis strategiska innovationsprogram och de nationella forskningsprogram som Vetenskapsrådet, Forte och Formas ansvarar för. I detta sammanhang kan även nämnas de mångåriga, systempåverkande och förnyande satsningar med krav på samverkan som Stiftelsen för strategisk forskning och Mistra har finansierat, liksom KK-stiftelsens långsiktiga satsningar på KK-miljöer, uppbyggnad av starka forskningsprofiler samt företagsforskarskolor med över 200 doktorander som samtidigt är anställda i näringslivet. Samtliga ovan nämnda satsningar främjar samverkan mellan akademi, företag och organisationer och bidrar till att stärka svensk konkurrenskraft och lösa viktiga samhällsutmaningar.

Vi anser att den kommande forskningspolitiska propositionen behöver en genomtänkt strategi och finansiering för hur lärosätena kan få möjlighet att fortsätta utveckla dessa långsiktiga och samproducerande miljöer. Lärosätena bör få större möjligheter att själva styra över sin strategiska utveckling, basanslaget för forskning bör öka, samtidigt som medlen för forskning och utbildning samlas i ett anslag.

Rekommendationer till regeringen:

- Samhällsutmaningarna bör utgöra grunden för forskningspolitiken. Komplexa problem kräver komplexa lösningar, vilket kräver långsiktighet. Bibehåll ett tioårigt perspektiv på de statliga forskningsinsatserna.
- Använd hela lärosätenas forskningsproduktion och effektivitet i användande av forskningsmedel som grund för uppföljning, och därefter förändring av medelstilleddning av fasta forskningsresurser till lärosätena.
- Samtliga lärosäten bör ges såväl ett tydligt uppdrag som rimliga förutsättningar att bygga upp starka och profilerade forskningsmiljöer samt bedriva högre utbildning på vetenskaplig grund. De bör garanteras minst 25 000 kr i forskningsmedel per helårsstudent.
- Kvalitet, samverkan och bidrag till samhällsutvecklingen ska vara viktiga parametrar vid fördelning av forskningsmedel.
- Ge lärosätena och dess ledningar större möjligheter att själva styra över sin strategiska utveckling genom att stärka basanslagen till forskning, och samla medel för forskning och utbildning i ett gemensamt anslag.

¹¹ Det krävs balans mellan många områden för att skapa en komplett miljö. Förutom balans mellan forskning och utbildning, behövs balans inom utbildningen i sig – från grundutbildning till utbildning på avancerad nivå, och till forskarutbildning. Det måste också finnas en balans mellan campusstudenter och anställda i näringslivet som kompetensutvecklar sig. Även personalkategorierna bör innehålla många kategorier som kompletterar varandra. En miljö bör även ha en god balans mellan olika finansörer, och samverka med både offentliga aktörer och näringsliv. (KK-stiftelsens definition i Verksamhetsplanen 2019.)

Stärkt samproduktion för ökad kvalitet och starka lärosäten

Vid finansiering av forskningsprojekt och högre utbildning vid Sveriges högskolor och nyare universitet, kräver KK-stiftelsen, förutom hög vetenskaplig kvalitet, att företag aktivt deltar i projekten, med egen tid, kompetens och/eller utrustning till ett värde som minst motsvarar KK-stiftelsens insats. Denna samproduktion är kvalitetsdrivande för akademien, och tillför projekten insikter om behov, kunskap och kompetens. Forskarna får återkoppling till teoretiska modeller från praktiken, insikt och förståelse för samhällsutmaningar, och inte minst tillgång till data, infrastruktur och intressanta kontexter som de inte skulle komma åt annars.¹²

I den Novusundersökning som KK-stiftelsen låtit göra bland Sveriges 300 största företag som bedriver forskning, menar i stort sett samtliga att det är viktigt att forskare förstår näringslivets utmaningar och behov¹³. Sex av tio anser att det är en helt avgörande faktor.

Sju av tio av företagen anser att det är viktigt med forskningssamarbeten med lärosätena för företagets utveckling och konkurrenskraft, och över 90 procent menar att forskningens relevans och nytta i samhället borde ha störst påverkan på fördelningen av de statliga basanslagen.

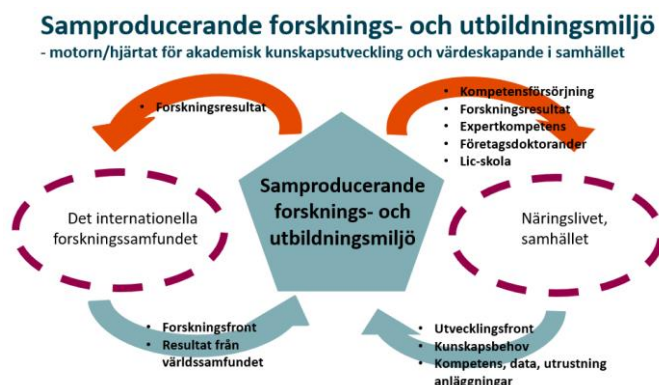
Även små och medelstora företag drar nytta av samproduktionen. I de forskningsprojekt KK-stiftelsen beviljade medel till under 2018 deltog 230 företag, varav 54 procent var små och medelstora företag.

För företagets del bidrar samproduktionen till en stärkt kompetensutveckling och ökad konkurrenskraft¹⁴. Den samproducerande forsknings- och utbildningsmiljön har en nyckelroll i flödet av kunskap och kompetens mellan akademi och näringsliv.

¹² Dokumentation av intervjuer med företag och akademi inom KK-stiftelsens HÖG-projekt avslutade 2009. <http://www.kks.se/app/uploads/2017/06/hog-09-sammanfattning-analys-slutsatser.pdf>

¹³ Novus har på KK-stiftelsens uppdrag under september och oktober 2019 genomfört 50 intervjuer bland Sveriges 300 största företag som bedriver forskning. 96 procent har svarat att detta var helt avgörande eller ganska viktigt)

¹⁴ Se exempelvis "Samproduktion för tillväxt – Resultat och effekter av forskningsfinansiering", Damvad 16/12/14: <http://www.kks.se/app/uploads/2017/06/samproduktion-for-tillvaxt-resultat-och-effekter-av-forskningsfinansiering.-damvad..pdf>; samt "Utvärdering av HÖG-projekten avslutade 2009", KK-stiftelsen okt 2014: <http://www.kks.se/app/uploads/2017/06/utvardering-av-hog-projekten-avslutade-2010.pdf>

KK-stiftelsen menar att samproduktion och nyttiggörande måste få ett betydligt större utrymme vid fördelningen av de statliga basanslagen. På samma sätt som bibliometriska index används för att mäta kvalitet kan samproduktion – mätt exempelvis utifrån företagens medverkan i tid och resurser, som enkelt avläses i avsiktsförklaringar /letters of intent - ses som ett mått på lyckad samverkan och användas som grund för dialog om fördelning av resurser. Vi instämmer dessutom med Styr- och resursutredningen att lärosätenas ansvar för samverkan behöver förtydligas.

KK-stiftelsen har både skarpa krav på samproduktion med näringslivet och starka förväntningar på samarbete med andra aktörer i den närmaste omgivningen. För att stiftelsens satsningar ska kunna stärka Sveriges konkurrenskraft än mer krävs bättre ekonomiska förutsättningar att bygga kompletta miljöer vid högskolorna och de unga universiteten.

I utredningen *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan* lyfts KK-stiftelsen och Vinnova fram som goda exempel på hur samverkan har kunnat utvecklas. Mycket av detta har dock handlat om samverkan med privata aktörer. Stiftelsens metod för samproduktion har visat sig fungera väl, varför den skulle kunna appliceras på offentlig sektor. Våra stadgar tillåter dock inte detta, varför vi föreslår att staten bör utreda möjligheten att finansiera forskningsprogram som drivs på samma sätt, för att främja samverkan och nyttiggörande mellan akademi och offentlig sektor. Vi föreslår här att staten tillför och fördelar 300 miljoner kronor per år med krav på samproduktion mellan universitet, högskolor och offentlig sektor.

Rekommendationer till regeringen:

- Samproduktion är en metod som utvecklar både akademien och näringslivet. För att stärka samproduktionen av forskning bör denna mätas och användas som indikator vid tilldelning av de statliga basanslagen.
- Staten bör utreda möjligheten att finansiera forskning där man ställer krav på samproduktion mellan universitet, högskolor och offentlig sektor.

Livslångt lärande för framtiden

Sveriges välstånd bygger till stor del på innovativa och framgångsrika företag, som kunnat ställa om och förnya sitt erbjudande. En grundläggande förutsättning har varit kompetenta medarbetare. Globalisering, digitalisering, automatisering, krav på hållbar produktion och jakt på konkurrensfördelar driver ytterligare på den höga omställningstakten. Men kunskap åldras snabbt och utbildning räcker inte hela livet. För att klara den snabba omställningstakten ställs nya krav på det livslånga lärandet och kontinuerlig kompetensutveckling.

Universiteten och högskolorna bör i högre grad ses som en nationell resurs som effektivt ska försörja samhällets behov av kontinuerlig kompetenshöjning. Detta innebär att universitets- och högskoleutbildning aktivt måste vända sig till en bredare krets än unga studenter.

Högutbildade har stått för hälften av den ekonomiska tillväxten i landet 2001 – 2010¹⁵. Andelen högutbildade i företagen har dessutom ökat med mellan 50 och 80 procent under perioden 2000 – 2015 i regioner med högskolor och nyare universitet. Dessa personer behöver tillgång till relevant och löpande kompetensutveckling på avancerad nivå. Samtidigt måste mottagarkapaciteten i arbetslivet för att ta till sig både forskning och avancerad utbildning öka.

Av Sveriges största företag som bedriver forskning, anser 88 procent att det är viktigt att ha tillgång till avancerad, relevant kompetensutveckling för sina anställda.¹⁶ Enligt samma undersökning tycker 84 procent att det är viktigt att de kan påverka utbildnings-/kursinnehållet så att det blir relevant för dem, medan bara 25 procent menar att samarbetet med svenska universitet/högskolor fungerar bra kring kompetensutveckling.

Här har lärosäten i hela landet en nyckelroll för att Sverige ska lyckas. Relevant forskning, såväl nationell som internationell, måste snabbt komma samhället och näringslivet till del. KK-stiftelsens krav på samproduktion bidrar både med kompetensutveckling och en ökad mottagarkapacitet i näringslivet. KK-stiftelsens Expertkompetensprogram gör att akademi och näringsliv kan skraddarsy flexibla, nätbaserade kurser för yrkesverksamma. Kurserna - som getts till tusentals personer - är på avancerad nivå och utgör en länk mellan spetsforskning, utbildning och företagens behov.

Staten bör därför i högre grad uppmuntra och tillföra medel till denna för Sverige viktiga kompetensutveckling. Vi instämmer därför i förslaget från utredningen *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan* att det i

¹⁵ "En fungerande arbetsmarknad – nyckel till innovation och kunskapsdriven tillväxt".
Entreprenörskapsforum 2014

¹⁶ Novus har på KK-stiftelsens uppdrag under september och oktober 2019 genomfört 50 intervjuer bland Sveriges 300 största företag som bedriver forskning.

högskolelagen bör ”regleras att det i utbildning på grundnivå och avancerad nivå även ingår fortbildning och vidareutbildning”.

Som ett led i detta uppdrag bör lärosätena föra en aktiv dialog och samverka med relevanta aktörer, inte minst de regionalt utvecklingsansvariga, för att långsiktigt anpassa utbildningsutbudet efter arbetslivets behov. Flexibel utbildning för yrkesverksamma skapar förutsättningar för en fortsatt förnyelse och stärker landets konkurrenskraft.

En av framgångarna med KK-stiftelsens arbete kring Expertkompetens är samarbetet mellan akademi och näringsliv i utformningen av utbildningarna och deras innehåll. Vår bedömning är att denna samverkan, där arbetsgivarna själva investerar tid och resurser i samarbetet, är en central förutsättning för lyckad anpassning av utbildningarna. Vi menar därför att denna typ av samverkan, framför allt rörande utbildning på avancerad nivå och forskarutbildningsnivå, bör premieras såväl i lärosätenas interna fördelning som i statens tilldelning av nya resurser för forskning och forskarutbildning samt utbildning.

Rekommendationer till regeringen:

- Genomför förslaget från betänkandet av Styr- och resursutredningen¹⁷ att lärosätenas ansvar för yrkesverksammas fort- och vidarebildning ska tydliggöras i högskolelagen.
- Premiera lärosäten med en hög andel samproduktion av utbildning på såväl avancerad nivå som på forskarutbildningsnivå vid tilldelning av nya resurser.

KK-stiftelsen har god erfarenhet av flera av de förändringar som föreslås, och bidrar gärna med både kunskap och goda exempel samt förebilder inför den kommande utvecklingen av högskolan.

Med vänlig hälsning

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling

Elisabeth Nilsson
Styrelseordförande

Eva Schelin
Verkställande direktör

¹⁷ ”En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan” SOU 2019:6